

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนเชิงพุทธบูรณาการ Buddhist Integrative Leadership in Change

พระครูสาทรปริยัติคุณ (ฉนทปาโล)^๑

กฤษฎา นันทเพ็ชร^๒

บทคัดย่อ

ในองค์กรทุกภาคส่วนจะดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างมีทิศทางและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ย่อมต้องมีบุคคลที่เป็นผู้นำ เพราะจะเป็นผู้ที่จะนำพาองค์กรและคนในองค์กรไปสู่ความสำเร็จในงาน ตามที่ได้กำหนดเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งจะเป็นเหตุที่จะนำความสำเร็จรุ่งเรืองหรือล้มสลายมาสู่องค์กรและคนในองค์กรนั้นๆได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักการดำเนินชีวิตตามหลัก พระพุทธศาสนาย่อมจะนำมาซึ่งความสำเร็จรุ่งเรือง นำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข ความดีงามและความยั่งยืนของคนในสังคมนั้นๆด้วย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติเพื่อเป็นผู้นำวิถี พุทธ จึงควรเป็นบทบาทที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญยิ่งกว่าการศึกษาภาวะผู้นำในทางโลกเพียงด้าน เดียว

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, พระพุทธศาสนา, วิถีพุทธ.

Abstract

Organizations can proceed in the right direction and achieve the goal because of the leaders. The leaders will lead organizations and members to achieve the goals set. That the organizations will be prosperous or failed depends on the leaders. The leaders who live a life according to Buddhist principles can bring prosperity, peace, goodness, and stability to organizations and society. To put the Buddhist principles into practice as Buddhist leadership is the role that society should recognize more than the worldly leadership.

Keyword: Leadership, Buddhism, Buddhist way

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

บทนำ

ภาวะผู้นำมีทั้งในคนดีและคนไม่ดี สำหรับภาวะผู้นำที่มีในคนดี ยกตัวอย่างง่ายๆ ที่เห็นชัดกันทั้งบ้านทั้งเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราพระองค์มีภาวะผู้นำในหมู่ประชาชนคนดีทั้งแผ่นดิน ทรงทุ่มเทพระวรกายในการช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ให้มีความสุข และทรงเป็นเอกอัครราชูปถัมภ์ในพระพุทธศาสนาตลอดมา อย่างนี้เราสามารถเห็นกันได้ชัด แต่ว่าผู้นำของคนไม่ดีก็มีเช่นกัน ภาวะผู้นำไปเกิดในบุคคลเล็กๆ ได้เหมือนกัน เช่น โจรก็มีหัวหน้าโจร บ่อนการพนันก็มีหัวหน้าบ่อน ไม่มีไม่ได้ แม้แต่ในกลุ่มสัตว์ เจริญฉานก็มีหัวหน้า มีภาวะผู้นำเกิดขึ้นมาเหมือนกัน ในวัวควายเปิดไก่อก็มี ที่เราเรียกกันว่า จ่าฝูง แต่ว่าที่นำผิดก็มีที่นำถูกก็มี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านเคยตรัสเอาไว้ ถ้าโคซึ่งเป็นจ่าฝูงตัวไหนนำดี นำลูกฝูงข้ามแม่น้ำคงคา เวลาข้ามจะรอดทั้งฝูงไม่จมน้ำตาย แต่ถ้าได้จ่าฝูงเป็นผู้นำที่โง่เขลานำลูกฝูงข้ามแม่น้ำคงคา บางทีน้ำก็พัดพาลูกฝูงไปครึ่งค่อนฝูงอย่างนี้ก็มีเช่นกัน สังคมที่เกิดความวุ่นวายในโลกปัจจุบัน เพราะขาดต้นแบบของผู้นำที่ดี อย่างน้อยก็ต้นแบบของการรักษาศีล บำเพ็ญธรรม เพราะวาศีล คือ มนุษยธรรมอันมีอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การรักษาศีลนำมาซึ่งความสมปรารถนาในสิ่งที่ดีงามทุกประการ เป็นความดีงามที่ยั่งยืน และแผ่แผ่กว้างขวางสร้างสันติสุขให้กับโลกได้ นอกจากนี้ ศีลยังช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิต ทั้งปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งปัญหาส่วนตัวและส่วนรวม จนอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีปัญหาใดๆ ในโลกที่ศีลไม่อาจแก้ไขได้อีกด้วย

ภาวะผู้นำทางโลกทางธรรม

ในเรื่องภาวะของผู้นำ สามารถแยกออกเป็นผู้นำทางโลกกับผู้นำทางธรรม ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ผู้ที่จะเป็นผู้นำได้ จะต้องมีความรู้เรื่องทางโลกต่างๆ ไปก่อน เช่น รู้เรื่องดินฟ้าอากาศบ้าง รู้เรื่องภูมิศาสตร์แฉะๆ นั้นบ้าง เป็นความรู้ในเรื่องของพื้นฐานทำให้มีจุดเด่นเหนือกว่าคนอื่นเขาสักหน่อยหนึ่ง ก็เลยพอจะเป็นผู้นำในเรื่องนั้นๆ ได้ ทำให้มีภาวะผู้นำเกิดขึ้นมาทันที

ประการที่สอง ที่พบเห็นกันอยู่ในโลกนี้ที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำขึ้นมาได้ ก็คือความรู้ในเรื่องงาน ใครเข้าใจเรื่องงานเป็นอย่างดีก็จะเป็นผู้นำในกลุ่มงานนั้นๆ

ประการที่สาม บางคนไม่รู้เรื่องงานแต่มีความรู้เรื่องคน เข้าใจรู้จักคนจำนวนมาก สภาพของสังคมที่นั่นที่นี้เป็นอย่างไร พอเข้าไปอยู่สังคมเข้าหมู่คณะเข้าก็พอจะเป็นผู้นำได้อีกเช่นกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้นำทางโลกประเภทต่างๆ ที่กล่าวมานี้ มีความรู้เรื่องโลกบ้าง มีความรู้ทางวิชาการมากหรือรู้เรื่องงานบ้าง ฉลาดในการทำเรื่องเฉพาะด้าน ฉลาดในการสร้างบ้านสร้างตึก ฉลาดในการทำกิจกรรมต่างๆ อาจจะเป็น ส.ส. อาจจะเป็นนายกรัฐมนตรีก็ตามที่หรืออย่างพวกที่ ๓ ฉลาดในเรื่องคน สามารถรวมคนมาได้จำนวนมากๆ ทำให้กลายมาเป็นผู้นำได้ สภาพหรือลักษณะผู้นำอย่างนี้ มันมีขึ้นๆ ลงๆ อาจดีก็ได้ อาจชั่วก็ได้ ไม่แน่นอนไม่สามารถบอกได้

ผู้นำทางโลกศึกษาได้จากทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (trait theories) ดังนี้

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์, ๒๕๕๓: ๒๙-๓๓) คือ ทฤษฎีที่เน้นการหาคุณลักษณะทั่วไปของผู้นำ เพื่อเปรียบเทียบกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำ ในการศึกษาภาวะผู้นำระยะแรก ๆ นักวิชาการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะส่วนตัว (personal traits) ของผู้นำ โดยพยายามแยกแยะว่าคุณลักษณะใดบ้าง

ที่ดำรงอยู่ในตัวผู้นำ ตัวอย่างคุณลักษณะที่มีการระบุกันมากกว่าเป็นตัวชี้วัดความเป็นผู้นำ คือ ความเฉลียวฉลาด (intelligence) ความซื่อสัตย์ (honesty) และความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) งานวิจัยในยุคแรก ๆ ของแนวทางนี้จะศึกษาผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นแนวทางนี้จึงรู้จักกันอีกนานประการหนึ่งว่า แนวทาง “บุรุษผู้ยิ่งใหญ่” (the great man approach) และมีความเชื่อว่า มีคนบางคนเท่านั้นที่เกิดมาเพื่อเป็นผู้นำ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ บุคคลคนใดจะเป็นผู้นำในอนาคตได้หรือไม่ ได้ถูกกำหนดล่วงหน้าโดยธรรมชาติแล้ว การวิเคราะห์คุณลักษณะผู้นำจากผลงานวิจัยเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ได้มีการค้นพบจุดร่วมสำคัญ ๗ ประการของคุณลักษณะเชิงบุคลิกภาพกับการเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จ คือ ความเฉลียวฉลาด การริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะด้านสังคม ความเชื่อมั่นในตนเอง พลังแห่งความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์มั่นคงต่อหลักการ (พิชาย รัตนติลภ ฌ ภูเก็ต, ๒๕๕๒ : ๑๗๒) อย่างไรก็ตามยังมีการพบว่า คุณลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เช่น ริเริ่มสร้างสรรค์มีส่วนให้ผู้นำประสบความสำเร็จในสถานการณ์หนึ่ง แต่อาจไม่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้นำที่อยู่ในสถานการณ์ซึ่งแตกต่างออกไป โดยศึกษาทฤษฎีคุณลักษณะได้ดังนี้

จากการวิจัยของประทีป ปินชัย (๒๕๔๖ : ๑๑) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวภาวะผู้นำพิสัยสมบูรณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าทฤษฎีที่เชื่อว่า คนบางคนเกิดมาเพื่อการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำที่ยิ่งใหญ่ในอดีตไม่ว่าจะเป็น Napoleon, Alexander the Great, Abraham Lincoln, Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Sir Winston Leonard Spencer-Churchill, John Fitzgerald Kennedy, Nelson Mandela

และ Margaret Thatcher ดูเหมือนว่าพวกเขาแตกต่างจากคนธรรมดาในหลายด้าน ซึ่งภายใต้พื้นฐานความเชื่อนี้ นักวิจัยได้สร้างมุมมองที่เรียกว่า “ทฤษฎีบุคคลยิ่งใหญ่ (the great man theories) ขึ้นมา ซึ่งเชื่อว่าผู้นำที่ยิ่งใหญ่จะมีคุณลักษณะที่สำคัญที่ทำให้พวกเขาแตกต่าง จากบุคคลอื่น เช่นเดียวกับ Bass (1990: 79-81) ได้ทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับผู้นำมากกว่า ๑๖๓ เรื่อง ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๘-๑๙๗๐ จนทำให้เขาสามารถระบุคุณลักษณะของผู้นำที่ดีว่าขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ ๖ ประการ คือ คุณลักษณะทางร่างกาย ภูมิหลังทางสังคม สติปัญญา บุคลิกภาพ คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน และคุณลักษณะทางสังคม ซึ่งในแต่ละคุณลักษณะสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. คุณลักษณะทางร่างกาย (physical characteristics) ประกอบด้วย ความแข็งแรง (activity, energy) รูปร่าง (appearance grooming) ความสูง (height) น้ำหนัก (weight) ซึ่งกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลกับคุณลักษณะทางร่างกายให้ผลลัพธ์ที่ขัดแย้งกัน เช่น การมีส่วนสูง และน้ำหนักมากกว่าไม่ได้เป็นตัวบ่งชี้ว่า ความเป็นผู้นำจะมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลหรือไม่ แต่ก็มีองค์กรจำนวนมากเชื่อว่าบุคคลที่มีรูปร่างส่วนใหญ่ จะจำเป็นต่อการเชื่อฟังของผู้ตาม ซึ่งก็สามารถอธิบายได้อยู่บนพื้นฐานของอำนาจ การบังคับหรือความกลัว แต่ในขณะเดียวกัน Mahatma Gandhi, Napoleon, Stalin และ Deng Xiaoping ก็เป็นตัวอย่างของบุคคลรูปร่างเล็ก แต่ก็ยังเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ได้

๒. คุณลักษณะด้านภูมิหลังทางสังคม (social background) ประกอบด้วย การศึกษา (education) สถานภาพทางสังคม (social status) และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม (mobility) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่ดี จะเป็นข้อได้เปรียบต่อการเข้าสู่สถานภาพทางของความเป็นผู้นำ บุคคลที่มีสถานะทางเศรษฐกิจ และสังคมต่ำแต่สามารถก้าวสู่สถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าได้ จะไปสู่ตำแหน่งผู้นำระดับสูงได้มากกว่า และในปัจจุบัน ผู้นำที่มีการศึกษาดีจะมีโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ดีกว่า

๓. คุณลักษณะด้านสติปัญญา และความสามารถ (intelligence and ability) ซึ่ง Bass สรุปไว้ว่า ผู้นำที่มีความรู้ (knowledge) มีดุลพินิจ (judgment) มีทักษะในการพูดได้อย่างคล่องแคล่ว ปฏิภาณไหวพริบดี สิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ได้ในระดับหนึ่งว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต้องมีคุณสมบัติเหล่านี้อยู่ ถึงแม้ว่า จะต้องศึกษาปัจจัยอื่น ๆ มาประกอบก็ตาม

๔. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ (personality) พบว่า Bass แสดงความคิดเห็นว่า บุคลิกภาพประกอบด้วย การมีความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) มีความซื่อสัตย์ (integrity) อดทนต่อความเครียด (tolerance of stress) การควบคุมอารมณ์ได้ดี (emotional control) มีความกระตือรือร้น (enthusiasm) ความตื่นตัว (alertness) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (original, originality) มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) เป็นคนเปิดเผยไม่เก็บตัว (extroversion) เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ จะต้องนำมาศึกษาในเรื่องของความเป็นผู้นำ

๕. คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (task-related characteristic) ประกอบด้วย ความขยัน หมั่นเพียร (drive to achieve) ความรับผิดชอบ (responsibility) การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (persistence against obstacle) จะต้องมีความมุ่งมั่นสูง ริเริ่มงานใหม่ ๆ ผู้ที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้จะต้องมีคุณสมบัติเหล่านี้

๖. คุณลักษณะทางสังคม (social characteristics) ประกอบด้วย ความนิยมแพร่หลาย (popularity) มีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal skills) มีเสน่ห์ดึงดูด (attractiveness) ความร่วมมือ (cooperativeness) ชอบสังคม (social participation) นักการทูต (diplomacy)

จากการระบุคุณลักษณะเหล่านี้ของ Bass มีส่วนในการสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวของกลุ่มได้

Bass (1990: 87) ได้แสดงแนวความคิดที่ได้จากการศึกษางานวิจัยเก่า ๑๖๗ เรื่องว่า “การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นการเปรียบเทียบคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นผู้นำกับบุคคลที่เป็นผู้ตาม และทฤษฎีกลุ่มนี้มีสมมติฐานว่า ผู้นำเป็นโดยกำเนิด ไม่ใช่ถูกสร้างขึ้นมา (born not made)

Mosley (1996: 397) ได้กล่าวแย้งกับคุณสมบัติของผู้นำทั้ง ๖ ประการ ดังกล่าวข้างต้น โดยได้กล่าวถึงข้อจำกัดทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะว่า นักวิจัยไม่สามารถระบุคุณลักษณะที่แน่นอนชัดเจนในการจำแนกว่าบุคคลที่มีภาวะผู้นำ และไม่มีภาวะผู้นำมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันอย่างไร ซึ่งในบางครั้งคุณลักษณะอย่างหนึ่งก็เหมาะสมกับสถานการณ์แบบหนึ่งแต่ก็ไม่ เหมาะสมกับสถานการณ์อีกแบบหนึ่งโดยสังเกตได้จาก Bass ที่ผ่านมาพบว่ารายการของคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นผู้นำมีเพิ่มมากขึ้นทุกที แต่ก็ยังไม่สามารถระบุคุณลักษณะเด่น ๆ ได้ว่า คุณลักษณะแบบใดจะมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อสถานการณ์ใด ทฤษฎีคุณลักษณะนี้ จึงยังมีข้อบกพร่อง กล่าวคือ Mosley ได้สรุปว่า ไม่มีคุณลักษณะของผู้นำที่ถูกค้นพบว่า เกี่ยวพันกันอย่างสม่ำเสมอกับความสำเร็จของการนำ

แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะของ Bass และ Mosley สรุปได้ว่าการมีคุณลักษณะที่เหมาะสม และสอดคล้อง จะช่วยให้ผู้นำมีแนวโน้มที่จะเกิดประสิทธิผลมากขึ้น แต่ก็ไม่อาจรับประกันได้แน่นอนว่าจะต้องมีประสิทธิผล ผู้นำที่มีคุณลักษณะแบบหนึ่งเฉพาะตนอาจมีประสิทธิผลได้ในสถานการณ์หนึ่ง แต่ในอีกสถานการณ์หนึ่งอาจไร้ประสิทธิผลก็ได้ ยิ่งกว่านั้นผู้นำที่มีแบบแผนของคุณลักษณะของตนนี้แตกต่างกัน แต่สามารถที่จะมีประสิทธิผลได้ในสถานการณ์เดียวกัน

ผู้นำทางโลกศึกษา

ผู้นำทางโลกศึกษาได้จากทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ดังนี้

ในช่วงปลายทศวรรษที่ ๑๙๔๐ นักวิจัยได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะที่ยังมีข้อบกพร่องอยู่ ทำให้นักพฤติกรรมศาสตร์มุ่งความสนใจเรื่อง ภาวะผู้นำในการศึกษาพฤติกรรมของผู้นำที่เกิดขึ้นจริงว่า ผู้นำจริงๆ แล้วเขาทำอะไร และทำอย่างไร คือ ศึกษาว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้นจะต้องใช้พฤติกรรมอย่างไรในการนำจึงจะทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายได้ นักวิจัยกลุ่มนี้จึงมุ่งศึกษาพฤติกรรมที่แบ่งแยก ระหว่างผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลกับผู้นำที่ขาดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล คล้ายกับทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ และพวกเขาเชื่อว่าพฤติกรรมที่ค้นพบนั้น จะเป็นพฤติกรรมที่ประยุกต์ใช้โดยทั่วไป ไม่ต้องคำนึงถึงสถานการณ์ที่ผู้นำเผชิญอยู่ก็ได้ ดังนั้น จึงพยายามศึกษาค้นคว้าว่ารูปแบบพฤติกรรมใดที่ดีที่สุดในการนำ เพื่อนำเอาแบบนั้นไปพัฒนาให้บุคคลมีรูปแบบพฤติกรรมแบบนั้นเพื่อที่จะได้ ผู้นำที่มีคุณภาพ สมมติฐานของทฤษฎีนี้จึงเชื่อว่า ภาวะผู้นำถูกสร้างขึ้นได้ไม่ใช่เป็นมาโดยกำเนิด (made not

born) จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่มีอยู่หลากหลาย มีทั้งที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้อำนาจ พฤติกรรม การบริหารจัดการ เป็นต้น โดยจะศึกษาแนวคิดต่างๆ (Mosley , 1996: 397) ดังนี้

การศึกษาของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (Michigan studies) นักวิจัยในกลุ่มนี้ เป็นนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกน นำโดย Rensis Likert ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ ได้ใช้กลยุทธ์ในการศึกษาภาวะผู้นำที่แตกต่างจากความคิดของ Kurt Lewin ของมหาวิทยาลัยไอโอว่า เขาได้ศึกษาภาวะผู้นำโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม กับประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของงาน โดยได้ระบุพฤติกรรมผู้นำไว้ ๒ แบบ คือ ผู้นำที่มีพฤติกรรมแบบมุ่งคน (employee-centered leader behavior) และผู้นำที่มีพฤติกรรมมุ่งงาน (job-centered leader behavior) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. พฤติกรรมของผู้นำแบบมุ่งคน ผู้นำแบบนี้จะเน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สนใจและเข้าใจความต้องการของพนักงาน

๒. พฤติกรรมของผู้นำแบบมุ่งงาน ผู้นำแบบนี้จะเน้นไปที่ผลผลิตเป็นสิ่งสำคัญ จึงให้ความสำคัญกับงาน และเทคนิคต่าง ๆ ในการผลิต เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยมองว่าพนักงานเป็นเพียงปัจจัย หนึ่งในที่ทำให้งานสำเร็จเท่านั้น

ผู้นำทางธรรม

ส่วนผู้นำทางธรรม คือ ผู้นำที่รู้เรื่องทางด้านศีลธรรมดี รู้ดีรู้ชอบ รู้ผิดรู้ถูก รู้ควรรู้ไม่ควร รู้บุญรู้บาป ซึ่งเราเรียกกันรวมๆ ว่า รู้ศีลธรรม รู้จริยธรรมดี ถ้าใครเรื่องเหล่านี้จะกลายเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม แล้วก็ไม่ขึ้นๆ ลงๆ เป็นผู้นำได้อย่างถาวร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงมีความรู้ในเรื่องเหล่านี้ดี ทรงเป็นศาสดาเอกของโลกทีเดียว เพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว จึงเป็นที่ยอมรับของคนทั้งโลก เป็นที่ยอมรับของพระอรหันต์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะ เป็นพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร พระอานนท์ ท่านเหล่านี้ก็ถอดแบบมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่นเอง คือศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดกับตัวของ ท่านเอง ในที่สุดก็รู้แจ้งแทงตลอดในธรรมะตาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้าง แล้วก็เป็นผู้นำของหมู่ชนตลอดมาจนกระทั่งท่านเข้านิพพาน

ผ่านจากยุคพระอรหันต์เหล่านั้น ก็มาถึงยุคของพระที่เป็นหลวงปู่หลวงพ่อในอดีต ถึงแม้ท่านจะไม่ได้เป็นพระอรหันต์ แต่ว่าท่านรู้เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องควรไม่ควร เรื่องนรกสวรรค์มาอย่างดี ท่านก็สามารถที่จะ เป็นผู้นำบุญ เป็นผู้นำชุมชนต่อเนื่องกันมา จนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ซึ่งเกิดคำถามขึ้นมาว่า คุณธรรมต่างๆ ของผู้นำ ที่พระภิกษุสงฆ์ท่านมี นั้น ท่านได้มาอย่างไร เพราะบางรูปท่านไม่ได้ อ่าน ไม่ได้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎกจนกระทั่งทะเล ปรุโปร่ง แต่ว่าประชาชนยอมรับ ท่านอาจจะ ไม่ได้เรียนบาลีจบ ป.๓.๙ แต่ว่าไปถามท่านใน เรื่องที่ท่านควรจะรู้ ท่านสามารถตอบคำถามนั้น ได้เป็นอย่างดี

จากการสอบถามหลวงปู่หลวงพ่ หลวงตาที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้กัน ซึ่งท่านเป็นที่รักเคารพของคนหมู่มาก ถามท่านว่าคุณธรรม ต่างๆ ท่านได้มาอย่างไร ทั้งที่บางท่านก็ไม่ได้ ป.๓. ๙ ไม่ได้แตกฉานในบทบาทอะไรนัก บางท่านก็ ไม่ได้เป็นเกจิอาจารย์ แต่ว่าท่านเป็นที่รักเคารพนับถือเกรงใจของญาติโยม ทั้งในหมู่พระด้วยกัน ทั้ง ทางราชการ แม้กระทั่งเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินก็ไปกราบ ไหว้ไปทำความเคารพท่านถึงวัด

คำตอบง่ายๆ สั้นๆ คล้ายกันอยู่อย่าง หนึ่งคือ พบว่า กิจวัตรของท่านไม่บกพร่อง ท่าน ท่องพระไตรปิฎกได้ไม่หมดเล่ม ท่านท่องเจ็ด ตำนานสิบสองตำนานเหมือนกับพระทั่วไป พระไตรปิฎกท่านอ่านเป็นบางส่วนเป็นบางเล่ม บางรูปท่านไม่ได้เรียนบาลี ท่านอ่านแต่สวดมนต์ แปล แต่ว่าถามอะไรท่านๆ ก็รู้ ให้คำแนะนำได้ เป็นอย่างดี พระไปถามเรื่องของวินัยเรื่องธรรมะ ท่านก็ตอบให้ได้อย่างดี

ตัวของพระท่านเองมีคุณธรรมเป็น ตัวอย่างให้ชาวบ้านชาววัดได้ดูอย่างดี ชาวบ้านมี เรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน ท่านก็ไกล่เกลี่ยจัดการ ให้ มีการพัฒนาอะไรที่ไหน ปรากฏว่าพระท่านก็ ไปนั่งเป็นประธาน แล้วก็ทำให้งานเสร็จเรียบร้อย ด้วยดี ถามว่าท่านได้คุณธรรมเหล่านี้เพียบพร้อม มาจากไหน

คุณธรรมของพระนั้น แท้ที่จริงผ่าน มาจากกิจวัตรประจำวันที่ได้ถูกฝึกอย่างเคร่งครัด นั้นเอง จากกิจวัตรประจำวันที่เรียนกันมา จาก นักธรรมที่เรียนกันมา พระพุทธทาสภิกขุ ท่าน สรุปลูกเอาไว้ คล้องจองกันทีเดียวว่า ถ้าจะแยก กิจวัตรของพระนั้นเป็นหัวข้อมีอยู่โดยย่อ ๑๐ ข้อ ได้แก่ ๑) เทียบบิณฑบาต ๒) กวาดลานวัด ๓) ปลงอาบัติ ๔) ทำวัตรสวดมนต์เจริญภาวนา ๕) พิจารณาปัจจุเวกขณะ ๖) อุปัฏฐากอุปัชฌาย์ อาจารย์ ๗) บริหารสิ่งของและร่างกาย ๘) ขวนขวายเรียนพระธรรมวินัย ๙) เอาใจใส่ของ สงฆ์ และกิจสงฆ์ ๑๐) ดำรงตนให้น่าไหว้

ทั้ง ๑๐ ข้อนี้ ท่านพุทธทาสท่าน เขียนของท่านเอาไว้ สั่งให้พระในวัดของท่านท่อง ด้วย เพราะเป็นกิจวัตรที่เราเรียนกันมาใน นักธรรม แล้วท่านก็ยืนยันอีกเหมือนกันว่าท่านก็ ไม่ได้วิเศษวิโสมาจากไหน ไม่ได้ไปเรียนต่อเมือง นอกที่ไหน ไม่ได้มีใครมาเสกมาเป่าให้ท่าน ท่านก็ ตั้งใจทำ ๑๐ อย่างของท่าน แล้วท่านก็พอจะมี คุณธรรมด้วยว่า ใครจะเป็น Doctor ใครจะเป็น

รัฐมนตรี ก็เห็นไปกราบท่าน เข้าไปขอความรู้ขอความดีจากท่าน ท่านก็เสกเป่าไม่เป็น

หลวงปู่ขาว วัดถ้ำกลองเพล ชาวบ้านไปกราบท่านจำนวนมาก เมื่อถามว่าคุณธรรมของท่านเกิดมาจากไหน ท่านตอบชดว่า มันจะมีอะไรขอให้กิจวัตรเคร่งครัดให้ดีก็แล้วกัน เสกตัวเองให้ดีเป็นกิจวัตร เต็มวันก็ดีเอง ท่านว่าอย่างนั้น ที่ดีเองนั้นเป็นอย่างไร เกิดมีภาวะผู้นำทางด้านศีลธรรมขึ้นมาโดยปริยาย

อย่างเรื่องบิณฑบาต พระผู้ใหญ่บางรูปที่เป็นที่รักเคารพท่านให้ข้อแนะนำมาว่า ขออย่ามองกันแค่บิณฑบาตเท่านั้น แต่ขอให้มองว่าการบิณฑบาตเป็นการฝึกให้รู้จักทั้งในเรื่องของการแสวงหาแบบพระ ฝึกให้รู้จักประมาณแบบพระ แล้วก็ฝึกให้รู้จักบริโภคนิสัยให้เรียบร้อยเป็นบุญตลอด ท่านพูดมาคำหนึ่งว่า พระเณรของเราจะฉันจะใช้อยุ่บนหัวของชาวบ้าน

ฉันบนหัวชาวบ้านเป็นอย่างไร ท่านบอกว่า ชาวบ้านเขาจะตักบาตรให้พระเขาจบที่เหนือหัว แล้วจึงตักบาตรให้กับพระมาฉัน คืออธิษฐานแล้วอธิษฐานอีก กว่าจะตักบาตรได้ อธิษฐานเสร็จแล้วจึงตักบาตร ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ก็เหมือนกัน จะถวายเสื้อสักผืนหนึ่ง ปิ่นโตสักถาดหนึ่ง จบเหนือหัวแล้วก็ค่อยเอามาถวายพระ จึงบอกว่าพระใช้พระฉันอยู่บนหัวชาวบ้าน ขอให้ทำแต่ความระมัดระวัง ถ้าระมัดระวังก็เกิดความซาบซึ้งในคุณธรรมได้เยอะ แล้วญาติโยมก็ได้บุญมาก ปู่ย่าตายายท่านมองการบิณฑบาตเลยไปถึงว่าเป็นการใช้ฉันอยู่บนหัวชาวบ้าน ทำอย่างไรที่พระจะได้เป็นต้นแบบในการใช้ปัจจัย ๔ ให้โยมได้ดูแลและญาติโยมก็ได้บุญด้วย

หรือจากเรื่องกวาดวัด พระเถระผู้ใหญ่ท่านบอกว่า ถ้ามองกันแค่กวาดวัด ทำความสะอาด มันพลาด หลวงพ่อวัดปากน้ำภาษีเจริญ ท่านพูดเอาไว้คำหนึ่งว่า ถ้าลานวัดของใครสะอาดก็ฟ้องว่า ตั้งแต่เจ้าอาวาสจนกระทั่งลูกวัด

ใจข้างในสะอาดแล้วพร้อมที่จะเข้าถึงธรรม นี่ท่านพูดไว้ตอนหนึ่ง อีกตอนหนึ่งท่านว่าอย่างนี้ กวาดวัดให้สะอาดแล้ว สมบัติจะตามไม้กวาดมา ถ้าโยมจะมาทำบุญที่วัด วัดสกปรกๆ อยู่ ตั้งใจจะมาทำบุญสัก ๑๐๐ ก็เหลือแค่สัก ๑๐ แต่ถ้าวัดเกลี้ยงๆ สะอาด ตั้งใจจะทำบุญสัก ๑๐ ก็กลายเป็น ๑๐๐ เป็น ๑,๐๐๐ ขึ้นมา เกิดภาวะผู้นำทางจิตใจให้สะอาดขึ้นมาในวัดแล้ว ให้เรื่องปลงอาบัติ ไปซักไปถามท่าน ท่านพูดสั้นๆ ปลงอาบัติมันทุกวัน เป็นการขยันดีตัวเอง สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จะได้เกิดขึ้นเร็วๆ มองเป็นการฝึกปฏิบัติทุกวัน คุณธรรมจึงเกิด ภาวะผู้นำทางศีลธรรมจึงเกิดขึ้นในตน

จากกิจวัตรประจำวัน ๑๐ ประการเหล่านี้ ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตาทวดของพวกเรา ทำให้พระภิกษุนี้เป็นผู้นำทางด้านจิตใจตลอดมา แต่พอมาถึงวันนี้พระภิกษุปัจจุบันนี้ ภาวะผู้นำในหลายๆ เรื่องเริ่มจะลดไปแล้ว อะไรทำให้ภาวะผู้นำของพระลดลงไป สมัยก่อนนี้ชาวบ้านมีความศรัทธาบูชาพระ แล้วพระก็ช่วยไกลเกลียดตัดสินให้ไป โดยอาศัยหลักธรรมของพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า

แต่ว่าพอมาถึงวันนี้มีคติความเกิดขึ้นไม่เพียงแต่พระภิกษุจะทำหน้าที่ช่วยไกลเกลียดให้ชาวบ้านเลย แม้แต่พระภิกษุเองก็ต้องมาถามอัยการถามผู้พิพากษาเหมือนๆ กัน แล้วผู้พิพากษากับอัยการมาแย่งความเป็นผู้นำของพระภิกษุไปใช้ใหม่ ก็ไม่ใช่ เรื่องมีอยู่ว่าโลกมันเปลี่ยนไป ความรู้ในด้านต่างๆ นั้น ฆราวาสญาติโยม ฝ่ายงานราชการ มีการศึกษาค้นคว้าให้ยิ่งขึ้นไป ทำให้มีความรู้มากกว่าพระภิกษุ ซึ่งก็เป็นผลดีที่หน่วยงานยุติธรรมเอางานทางด้านพิพากษาคดีความกลับไปทำกัน เมื่อก่อนพระภิกษุเป็นครูด้วย ปัจจุบันรัฐบาลรับโรงเรียนไปบริหารจัดการแทนพระภิกษุ

ในเรื่องโรงเรียนวัดที่เคยอยู่กับวัดมา โดยตลอด แต่รัฐบาลรับไปดำเนินการแทนในปัจจุบันนั้น ฝ่ายสงฆ์ควรมีจุดยืนเอาไว้ว่า พระมีหน้าที่เป็นผู้นำทางศีลธรรม แล้วโรงเรียนจะอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการได้นั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ว่าขอให้นำศีลธรรมเข้าไปในโรงเรียนให้ได้ จะด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง อันนั้นคือเรื่องหลักของพระ ถ้าได้ทำตรงนี้ให้ดี ไม่ช้าก็จะเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของญาติโยมได้เอง แต่ถ้าเอาโรงเรียนมาอยู่ในการดูแลปกครองของสงฆ์ให้เต็มที่ คงจะเป็นเรื่องที่หนักเกินในปัจจุบัน เพราะแค่ดูแลพระภิกษุกับสามเณรก็เป็นเรื่องที่ต้องใช้ภาวะผู้นำอย่างมากแล้ว หากไปบริหารโรงเรียนด้วยแล้วจะไม่มีเวลาไปบริหารวัด เพราะว่าแค่เงินเดือนของครูก็เป็นเรื่องที่เป็นภาระหนักแล้ว แต่ว่าแทนที่จะดึงเอาโรงเรียนกลับเข้ามาอยู่ในวัด ให้เปลี่ยนเป็นว่าพยายามเอาศีลธรรมเข้าไปส่งให้ได้ถึงโรงเรียน อบรมเด็กให้ได้ อบรมครูบาอาจารย์ในโรงเรียนให้ได้ น่าจะทำมากกว่า เพราะไม่เหลือวิสัยจนเกินไปนักสำหรับพระภิกษุ

ผลานความแตกต่างของภาวะผู้นำทางโลกทางธรรมให้กลมกลืน

ภาวะผู้นำของสงฆ์ต่างกับภาวะผู้นำของทางโลก ทางโลกมีวิชาการ หลักการ ทฤษฎีทางโลก อัยการก็มีความสามารถในความเป็นผู้นำทางด้านพิจารณาสำนวนคดีความ ผู้พิพากษาก็เหมือนกันมีภาวะผู้นำทางด้านตัดสินคดีความ ครูบาอาจารย์ในทางโลกก็มีภาวะผู้นำในด้านการให้ความรู้ทางโลก นักการเมืองก็มีภาวะเป็นผู้นำทางการเมือง การช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนในด้านต่างๆ ซึ่งตรงนี้ก็เป็นเรื่องที่วัดดีแล้ว ที่แต่ละภาคส่วนมีความเป็นผู้นำในแง่มุมต่างๆ ไม่ควรที่พระภิกษุจะต้องไปแข่งกับคนเหล่านั้น แย่งหน้าที่เหล่านั้นมาทำ

แต่ว่าอีกแง่มุมหนึ่ง ทำอย่างไร พระภิกษุจะเอาบุคคลเหล่านั้นมาสอนให้รู้ธรรมะ ให้ธรรมะเข้าไปอยู่ในจิตใจ แล้วปวารณาตัวรับใช้พระศาสนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบต่อไปได้ ถ้าจะเหลือเป็นภาระที่พระภิกษุจะต้องทำกันต่อไป คงจะเป็นภาระในเรื่องของการที่ทำอย่างไร ในวัดจึงจะมีคุณธรรมกันเต็มที่พอที่จะป้อนให้กับสังคมได้

ภาวะผู้นำที่พระภิกษุเรามีอยู่ขณะนี้ ในบางเรื่องด้อยกว่าฆราวาส ในบางเรื่องดีกว่า ที่สู้ไม่ได้เช่น ในเรื่องของความรู้ทางแง่มุมกฎหมาย อย่างนี้พระภิกษุส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ มีบางที่ไปเรียนกฎหมายจากสถาบันการศึกษาต่างๆ แต่เมื่อสมัยก่อน พระภิกษุมีบทบาทมากในเรื่องของกฎหมาย เพราะว่าที่จริงแล้ว ผู้พิพากษายุคต้นๆ ในประเทศไทยนั้นไปจากพระทั้งนั้น พระก็เลยมีความชำนาญเพราะคุ้นกันมา เพราะหลักธรรมในพระพุทธานุศาสนเป็นตัวตั้ง แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ใช้กัน แต่เอากฎหมายสากลระหว่างประเทศมาใช้แทน

ถ้าย้อนกลับมาดูกันจะพบว่าแม้พระภิกษุจะสูญเสียภาวะเป็นผู้นำของชุมชนไปในหลายๆ ด้าน แต่ในด้านภาวะเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรมยังคงอยู่เสมอ เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านได้ตรัสเอาไว้แล้ว อยู่ในหนังสือนวโกวาทที่เรียนกันมาว่าพระสงฆ์นั้นต้องมีหน้าที่ประพฤติปฏิบัติชอบตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็สอนญาติโยมให้รู้ตาม พระสงฆ์มีภาวะผู้นำทางด้านจิตใจเรื่องนี้ก็มากพอแล้วจะได้มีโอกาสฝึกตัวเองให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ให้มีภาวะเป็นผู้นำทางด้านศีลทางด้านธรรมกันจริงจัง ซึ่งเมื่อได้ตรงนั้น ก็คิดว่าเหลือเฟือแล้ว ไม่เดือดร้อนอะไรแล้ว เพราะว่าศาสนาของพระตถาคตเจ้าก็สามารถจะยึดอยู่ต่อไปได้อีกนานแสนนาน ญาติโยมที่ไม่รู้จักธรรมะก็จะได้รับรู้ สามารถไปอบรมลูกหลานให้เป็นชาวพุทธได้ต่อไป ตัวของพระภิกษุเองก็สามารถปฏิบัติธรรมให้

ได้ยิ่งๆ ขึ้นไปตามเส้นทางพระนิพพานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงปูทางเอาไว้ให้

ในแง่มุมมองของชาวโลก คำว่า ภาวะผู้นำทางด้านจิตใจทางด้านศีลธรรมนี้ ไม่ได้มองเหมือนอย่างที่ชาวไทยมองว่า ภาวะผู้นำทางด้านจิตใจไปทางไหนชาวบ้านก็ไหว้พระ เขาไม่ได้มองอย่างนั้น แต่เขามองว่าพระได้ไปช่วยยกจิตใจของประชาชนในสังคมให้มันดีขึ้นมาแค่นั้น ซึ่งเมื่อย้อนกลับมาแล้วก็กลายเป็นว่าพระเราได้อบรมศีลธรรมแก่ญาติโยมมากน้อยเพียงใดนั่นเอง

สิ่งที่ควรคิดสะกิดใจเมืองไทยพุทธ

ชาวพุทธที่เป็นอเมริกัน ตั้งคำถามกับพระภิกษุมาอย่างนี้ว่า เขาได้มาเมืองไทยแล้วพระภิกษุหนึ่งให้ศีลกันทั้งบ้านทั้งเมือง มีงานอะไรของชาวพุทธก่อนจะประกอบพิธี พระให้ศีลกันตลอด แต่ว่าทำไมเขาลงเครื่องบินที่ดอนเมือง นั่งรถผ่านสองข้างทางจึงได้มีป้ายโฆษณาเหล่านี้ทั้งเหล่าไทยเหล่าเทศเต็มสองข้างทาง พระไปอยู่ที่ไหนหมด จึงปล่อยให้ป้ายเหล่านี้มันโฆษณาอยู่สองข้างทาง แล้วเขาก็ถามต่อว่าพระภิกษุทั้งเมืองไทยมีเท่าไร ท่านบอกว่ามีประมาณสามแสนรูป พระทั้งสามแสนให้ศีลเป็นทุกรูปไหม ท่านก็ตอบเขาไปว่า ๘๐-๙๐% คงให้ได้ เขาก็ถามว่าพระ ๘๐-๙๐% ให้ศีลได้ แล้วทำไมปล่อยให้ป้ายโฆษณาเหล่านี้อยู่อย่างนั้น

ภาวะผู้นำของพระไทยถึงอย่างไรมีดีอยู่มาก แต่ว่าส่วนที่เสียหายจนกระทั่งเป็นรูปธรรมปรากฏให้ แม้ชาวต่างชาติเขาเห็น จะแก้ไขกันอย่างไร ถ้าเราไม่ช่วยกันคิดหาคำตอบแล้วช่วยกันแก้ไข ก็คงไม่สามารถจะไปรอให้คนชาติใดชาติหนึ่ง หรือพระประเทศอื่นมาช่วยแก้ไขได้ คงจะมีแต่พระไทยเรานี้ที่ต้องมาช่วยแก้ไขภาพนี้กันเอง

ไม่ใช่เฉพาะสภาพเหล่า หรือ อบายมุขที่ปรากฏออกมา แล้วสวนทางกับคำ

สอนในพระพุทธศาสนา ยังมีแม้ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองไทยขณะนี้สวนทางกับคำสอนของพระที่เทศน์อยู่ทุกวัน บาร์บ์ยังเปิดอยู่ แล้วพระภิกษุก็ยังคงคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของพระ เขากล่าวว่า แล้วเป็นหน้าที่ของใคร ในด้านผู้นำทางด้านจิตใจก็บอกพระเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ ก็แล้วถูกปล่อยทิ้งเอาไว้ทำไมขณะนี้พระภิกษุส่วนมากยังไม่ค่อยได้มาร่วมแรงร่วมใจคิดในสิ่งเหล่านี้เท่าที่ควร

แม้กระทั่งว่า ในวัดเองหลายๆ วัด ยังยอมให้อบายมุขพวกนี้เข้าไปมีบทบาทด้วย ซึ่งถ้าปล่อยสิ่งเหล่านี้ให้มันมีบทบาทอยู่ในวัดมากขึ้นเท่าใด ความเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของวัดก็ลดหย่อนไปตามลำดับๆ ด้วย แล้วเมื่อถึงตอนนั้นพระไปเทศน์ที่ไหน คนเขาก็จะไม่ฟัง เพราะว่าในวัดก็ยังปล่อยให้มืออบายมุขอยู่ได้ แล้วจะทำอย่างไร ภาวะผู้นำของพระจึงจะเป็นภาวะผู้นำทางด้านจิตใจที่แท้จริง

ในอดีตพระภิกษุอาจจะภาวะผู้นำทางด้านอื่นๆ เช่น ทางด้านการศึกษา ทางด้านการแพทย์แผนโบราณ ด้านของกฎหมายด้วย แม้ที่สุดแล้วทางด้านการศึกษาที่เคยมีอยู่ในวัด แต่บัดนี้สูญสิ่งเหล่านี้ไปแล้ว แต่ขอให้ภาวะผู้นำทางด้านจิตใจยังคงอยู่ ถ้าคงอยู่ได้ดีก็พอใจภูมิใจแล้ว แต่ขณะนี้ยังไม่ได้ เท่าที่ควรจะเป็น บางแห่งได้ บางแห่งไม่ได้

ถ้าถามว่า แล้วจะกั้ให้ภาวะผู้นำด้านจิตใจคืนกลับหรือจะทำให้ดียิ่งไปกว่าเดิมจะทำอย่างไร ก็คงต้องย้อนมาว่า ก่อนอื่นพระภิกษุคงต้องมาช่วยเข้มงวดกวดขันในกิจวัตร ๑๐ ประการของพระภิกษุสงฆ์กัน ซึ่งตรงนั้นคงจะเป็นคำตอบที่สั้นที่สุด ชัดที่สุด เพราะเมื่อกิจวัตรทั้ง ๑๐ ประการ เข้มงวดกวดขันกันดีแล้ว แม้เรา仍将ออกไปเป็นผู้นำในสังคมไม่ได้ทุกแห่ง แต่อย่างน้อยที่สุดในดินแดนหรือในร่มเงาของวัด ก็ยังสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีข้อตำหนิ ใครจะตำหนิ

พระภิกษุด้วยข้อหนึ่งประการใดไม่ได้เลย นี่ก็ด้วยความ เป็นภาวะของผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะ ผู้นำของพระสงฆ์ของไทย

มนุษย์สัมพันธ์กับภาวะผู้นำทางจิต

เรื่องมนุษย์สัมพันธ์เรื่องนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำอย่างไร คือพระภิกษุนั้นมีหน้าที่ที่จะเป็นต้นแบบทางด้านศีลธรรมอยู่แล้ว ถ้าเข้ากับชาวบ้านไม่ได้แล้วจะเอาธรรมเอาศีลธรรมไปให้ชาวบ้านอย่างไรกัน หากพระภิกษุตั้งใจปฏิบัติกิจวัตรอย่างดี คุณธรรมสูงจริง แต่ว่าเข้ากับชาวบ้านได้ไม่ค่อยดีนัก คือชาวบ้านมีความรู้สึกว่าพระอยู่สูงส่งจนชาวบ้านเอื้อมไม่ถึง กลายเป็นว่าท่านเป็นที่เคารพบูชาของญาติโยมดี ท่านจะไปไหนประชาชนกราบไหว้ แต่ว่าประชาชนย่านนั้นเขาก็ไม่ได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมตามท่าน จะมีอยู่ก็แต่กลุ่มของนักปฏิบัติธรรม ซึ่งจำนวนไม่มากนักในหมู่บ้านนั้นที่เข้ากับกับท่านได้ แล้วมาตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมตามท่าน

กล่าวคือ มีภาวะผู้นำ แต่ว่ามนุษย์สัมพันธ์ของพระยังไม่พอ ที่วัดบางแห่งพระในวัดทั้งวัดมีมนุษย์สัมพันธ์กับชาวบ้านดี เข้ากับชาวบ้านได้ดีมาก จะทำอะไรที่วัด ชาวบ้านยินดีมาช่วยกันเต็มกำลัง ในหมู่บ้านจะทำอะไร พระท่านก็ไปดูแลช่วยกันดี อย่างนี้มีมนุษย์สัมพันธ์กับชาวบ้านดี แต่ว่าคือภาวะของผู้นำท่านน้อยไปหน่อย คือท่านไม่ได้ตั้งใจอบรมศีลธรรมเท่าที่ควรจะเป็น เพราะฉะนั้นในความเข้ากันได้กับประชาชนอย่างดีนั้น ปรากฏว่าประชาชนก็เลยไปกินเหล้าในวัดท่านได้เต็มทีอีกเหมือนกัน มีมนุษย์สัมพันธ์ดีแต่ภาวะผู้นำไม่ค่อยดีอย่างนี้ก็มี

มีบางแห่งภาวะผู้นำของพระในวัดที่ดี คือ ญาติโยมก็เคารพนับถือเกรงใจ แล้วก็ยังมีมนุษย์สัมพันธ์ดีด้วย คือญาติโยมเข้าไปในวัดก็ให้ความเคารพเกรงใจพระแล้วยังไม่พอ พระจะว่ากล่าว

ตักเตือนอะไรก็เชื่อฟัง เวลาพระไปเยี่ยมถึงบ้านไปอบรมอะไรถึงบ้าน เขาก็ยินดีจะประพฤติปฏิบัติตาม คือ พระมีทั้งภาวะผู้นำแล้วก็ยังมีมนุษย์สัมพันธ์ดี ครบถ้วนด้วย บางวัดมีสภาพอย่างนี้

บรรพบุรุษของไทย สร้างวัดวัตถุประสงค์เพื่ออะไร พอสรุปได้ ๓ ข้อ

๑. สร้างพระให้เป็นพระ คือไว้สำหรับให้พระได้เชี่ยวชาญฝึกฝนอบรมตัวเอง ให้หลวงพ่หลวงปู่หรืออุปัชฌาย์อาจารย์เชี่ยวชาญ พระรุ่นหลังให้เป็นพระภิกษุที่สมบูรณ์ขึ้นมา

๒. สร้างวัดขึ้นมาสำหรับสร้างคนให้เป็นคน มีที่เทศน์ที่อบรมญาติโยมประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลมีธรรม มีโครงการอบรมนักเรียนนิสิตนักศึกษา

๓. สร้างคนให้เตรียมเป็นพระ ฝึกหัดขัดเกลากันไป อายุ ๗ ขวบ ๑๐ ขวบ เอามาเป็นบวชสามเณรก่อน ที่มีแววกก็เอาตัวไว้ ไม่มีแววกก็ปล่อยไป จึงได้มาเป็นหลวงพ่หลวงปู่ให้ประชาชนได้กราบได้ไหว้กันอยู่อย่างนี้ คือสร้างคนให้เตรียมเป็นพระ

เพราะฉะนั้น ในเรื่องของการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน บรรพบุรุษของไทยมองว่า เมื่อสร้างวัดขึ้นมาแล้ว ให้เหมือนอย่างศูนย์อบรมหรือศูนย์กลางของชุมชน ถ้าจะพูดให้ชัดก็เป็นศูนย์กลางของการปลูกฝังศีลธรรมให้กับชุมชน ดังนั้น ถ้าจะพัฒนาวัดเมื่อไร เป็นเรื่องของการที่จะระดมคนเข้าวัดกันนั่นเอง แต่เข้ามาต้องดูวัตถุประสงค์ว่าเข้ามาทำอะไร เข้ามาเพราะว่าจะจัดงานลูกทุ่งลูกกรุงประกวดเทพีประกวดร้องเพลง ก็ผิดวัตถุประสงค์ของการสร้างวัด แต่ถ้าเข้ามาแล้วมาอบรมศีลธรรมกันจริง จะถูกต้อง ถ้าเข้ามาเพื่อว่าจัดงานบันเทิงกันทั้งปี คงจะถือว่าเป็นความผิดพลาด จริงอยู่ เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้ อย่างบางแห่งเป็นตลาดนัดตลอดทั้งปี บางที่เป็นตลาดนัดพระเครื่องอย่างนี้ผิดวัตถุประสงค์

บางแห่งเป็นศูนย์กลางของการศึกษา วิชาโหราศาสตร์ เป็นศูนย์กลางของวิชาแพทย์ แผนโบราณ ถ้าว่าผิดก็คงไม่ผิด แต่ว่าในเมื่อทางราชการพยายามทำด้านนี้อยู่แล้ว อยากจะพัฒนา แพทย์แผนโบราณถ้าราชการทำได้สมควรมอบให้ หน่วยงานของราชการรับผิดชอบไปทำ จะพัฒนา เรื่องโหราศาสตร์ก็ไม่ควรตั้งไว้ แต่ของพระจับ หลักว่า พระภิกษุจะมีหน้าที่พัฒนาหรือเป็น ศูนย์กลางของการอบรมศีลธรรมของชุมชน สิ่งนี้ จะเข้าเป้าหมายในการที่จะพัฒนาวัดมากยิ่งขึ้น ภาวะเป็นผู้นำของพระนั้น ถ้าเป็นผู้นำในเรื่อง ของแพทย์แผนโบราณ ก็หลุดจากเส้นทาง พระภิกษุ หรือถ้าเป็นผู้นำในเรื่องของการฝึก อาชีพ ก็ยิ่งไปกันใหญ่ เพราะไม่ใช่หน้าที่หลัก แต่ ว่าในขณะที่ฝึกอบรมศีลธรรมให้กับญาติโยม เป็น เพราะญาติโยมป่วยใช้รักษาที่ไหนก็ไม่หาย พอมี แพทย์แผนโบราณมาช่วย ก็ช่วยกันไปอย่างนี้พอ ได้ คือเอาเรื่องอื่นเป็นรอง ส่วนการอบรม ศีลธรรมเป็นเรื่องหลัก ถ้าอย่างนี้เข้าเป้าหมาย ของการสร้างวัดที่เดียวว่า วัดเราสร้างเพื่อ ๑) สร้างพระให้เป็นพระ ๒) สร้างคนหรือปั้นคนให้ เป็นคนดีขึ้นมา ๓) สร้างคนเพื่อเตรียมให้เป็นพระ ในภายภาคหน้า

เป้าหมายของวัดเป็นอย่างนี้ ในเรื่อง ของการพัฒนาวัดเท่าที่พบในอดีต พอจะแบ่งงาน สำคัญออกเป็น ๓ เรื่องใหญ่ๆ

เรื่องที่ ๑ ระดมคนมาวัด จะทำ อย่างไม่รู้แล้วแต่ หากทางระดมคนมาวัด เพราะว่า วัดเป็นที่สำหรับฝึกพระให้เป็นพระ ครั้นฝึกพระ ให้ดีมาได้พอสมควรระดับหนึ่งแล้ว ต่อไปนี้จะ อบรมประชาชน จึงต้องระดมคนให้เข้าวัด เป็น งานเรื่องหนึ่ง

เรื่องที่ ๒ ต้องระดมธรรม คือคนมา วัดแล้วอย่าปล่อยให้กลับไปมือเปล่า ถ้าคนมาถึง วัดแล้วปล่อยให้เขากลับไปมือเปล่า เป็นเรื่องน่า เศร้า แต่ถ้ามาถึงวัดแล้วจะมามากน้อยอย่างไร

หาทางอบรมศีลธรรมก่อนกลับบ้าน จะเทศน์จะ อบรมบทสั้นบทยาวอย่างไรก็ต้องมีการอบรม อย่าปล่อยให้กลับไปมือเปล่า

สิ่งนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะว่าเท่าที่ เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ เวลาญาติโยมมาวัดพอทำบุญ ทำทานเสร็จแล้วพระภิกษุมักจะสวดมนต์ให้พร แล้วก็ปล่อยให้ประชาชนกลับไป การเทศน์การ อบรมไม่ค่อยมีเท่าที่ควรจะเป็น และที่สำคัญมาก คือการระดมทุนของวัด วัดจะดำเนินกิจกรรม ต่อไปได้อย่างราบรื่นต้องมีกองทุนสำหรับ ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ

ถ้าทำอย่างนี้ ในที่สุดวัดจะเริ่มเป็น ศูนย์กลางของชุมชนโดยปริยาย และเป็น ศูนย์กลางทางด้านศีลธรรมอีกด้วย แต่ว่าถ้าระดม คนมาวัด มาดูลูกทุ่งลูกกรุงสนุกกันไป ระดมธรรม ก็ไม่ก้าวหน้า หรือมาฝึกวิชาชีพ ระดมธรรมก็ไม่ ก้าวหน้า จากทำวัดให้เป็นศูนย์รวมแล้ว ศูนย์รวม อะไรก็สู้ศูนย์รวมของการอบรมศีลธรรมไม่ได้ แต่ การจะอบรมศีลธรรมให้ได้ สิ่งที่จะต้องมีการใช้ กองทุนอันโน้นอันนี้ ต้องแบ่งให้โยมไปช่วยกันในการระดมทุนเป็นหลัก

บทสรุป

ภาวะผู้นำวิถีพุทธเริ่มต้นที่พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า จะต้องฝึกอบรม ขัดเกลาตนเองด้วยหลักกัจจัตถะประจำวัน เพื่อให้ เกิดคุณธรรมขึ้นในตน เพื่อเป็นแบบอย่างในการ ดำเนินชีวิตให้กับประชาชน เกิดเป็นภาวะผู้นำ ทางศีลธรรม สอนได้ทั้งตนเองและสอนให้ผู้อื่นรู้ ตาม มีภาระกิจหลักในการนำธรรมะเข้าไปสู่ ชุมชน สังคม พันฟูศีลธรรมของทุกภาคส่วนให้ สามารถร่วมมือกันได้ด้วยมนุษยสัมพันธ์อันดี อัน จะนำมาซึ่งการสร้างวัดที่บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง การสร้างวัดให้เป็นวัด สร้างพระให้เป็นพระและ การสร้างคนให้เป็นคนดีในสังคม.

บรรณานุกรม

- ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์. (๒๕๕๓), “หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารอยู่กลางการประกันภัย”.
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. (บริหารธุรกิจ), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ประทีป บินชัย. (๒๕๕๖). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวภาวะผู้นำพิสัยสมบูรณ์ของผู้บริหาร
สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (๒๕๕๒). **องค์การและการบริหารจัดการ**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์จึงค์ปี
ยอนต์ บุ๊คส์.
- Bass, B. M. (1990). Bass & Stogdill's handbook of leadership theory, research, and
managerial applications (3 rd ed.). New York: The Free Press.
- Mosley, D. C. (1996). **Management concept and practices**. New York: Harper-Collins.